

LÄROBOK

FINLANDS GEOGRAFI

Andra öfversedda upplagan.

A. E. Modeens

Wiborg,

N. A. Zilliaci tryckeri, 1869.

A. E. Modeens förlag.

Företedt: *L. Heimbürger.*

Storfurstendömet Finland.

6,835 kvadrat-mil, $1\frac{3}{4}$ miljoner invånare.

Finland (*Suomi, Suomenmaa*) är beläget mellan $59^{\circ} 48'$ och $70^{\circ} 6'$ nordlig bredd samt mellan $38^{\circ} 10'$ och $50^{\circ} 25'$ längd. Största utsträckningen i norr och söder utgör 108 finska mil, från Tana-elfs krökning åt nordvest, 4 f. mil från Ishafvet, till sydligaste spetsen *Hangöudd* (Hankoniemi). I öster och vester utgör största utsträckningen 57 f. mil. Landet grän-sar i n. till Norge, i ö. till Ryssland, i s. till sjön Ladoga, Ryssland, Finska viken och Östersjön, i v. till Bottniska viken och Sverige. Gränsen mot Norge utgöres till en del af Tana-elf, mot Ryssland i s. o. af Systerbäck (Rajajoki), mot Sverige af Torne-elf och dess biflod Muonio. Ryssland tillstöter med guverne-menterna Archangelsk, Olonets och S:t Petersburg el-ler Ingermanland.

Finland är till största delen ojemnt; det är upp-fylldt af berg, af hvilka dock intet är särdeles högt, af skogar, mossar, kärr och sjöar, hvilka sistnämnde intaga en stor del af dess yta. De högsta bergs-topparne finnas i landets nordligaste del, såsom det enstaka *Peldoivi*, nära Tana-elfs mellersta lopp, 2,245 finska fot högt, och *Jeristunturi*, nära Muonios krök-ning åt s., 2,200 fot. Höjdsträckningarne i landets norra del hafva en höjd af 1,000 fot och derutöfver. De sänka sig söderut till 3—400 fot och bilda ett högland; hvilket upptager största delen af landet. Detta högland sänker sig småningom emot kusten i vester, som i allmänhet är låg och flack. På den

södra kusten stupa höjderna brant i hafvet och bilda en mängd uddar samt en vidlyftig skärgård, isynnerhet vid inloppet i Bottniska viken (*Ålands skärgård*). På vestra kusten förekommer skärgård endast här och der, såsom vid Bottniska vikens smalaste del eller *Qvarken* (Meren kurkku). Längs kusten förmärkes en ständig höjning af landet. Den utgör i söder 2 fot på 100 år, men stiger i norr till 4 à 5 fot. Landets största slätt sträcker sig längs Bottniska vikens mellersta del.

Finlands förnämsta höjdsträckning är *Maanselkä*. Den sträcker sig från Norska Fjällryggen eller Kölen mot ö., först längs gränsen mot Norge och sedan, under namn af *Suolaselkä*, genom finska Lappland till toppen *Talkunaovi* vid ryska gränsen. Här böjer den sig mot s. och bildar från toppen *Sarvitaipale* söderut gränsen, tills den vid *Miinala-bergen* böjer sig mot s.o. inåt Ryssland. Från *Maanselkä* utgå två hufvudåsar: 1) *Suomenselkä*, från *Miinala-bergen* först mot v. och sedan mot s.v. ända till Bottniska viken. Denna ås afskiljer landskapet Österbotten från landskaperna Karelen, Savolaks, Tavastland och Satakunda. 2) *Salpausselänne*, från *Liekka* bergknut i Ryssland först mot s., sedan mot n.v. och v. till staden Joensuu, hvarifrån den i en båge parallelt med södra kusten sträcker sig till Bottniska viken, hvilken den uppnår s. om Kumelf. Under sistnämnda sträckning går den nära gränsen mellan Savolaks, Tavastland och Satakunda i n., samt Karelen, Nyland och Egentliga Finland i s. Dessa två åsar begränsa i n. och s. ett vidsträckt, men föga upphöjdt högländ, hvilket i v. begränsas af *Satakunnanselänne*, som genomlöper mellersta Satakunda. Af de genom detta högländ gående åsarne äro följande, från *Suomenselkä* utgående armar de förnämsta: 1) *Karjalanselänne* genomlöper i en båge i sydostlig riktning nordöstra Savolaks och norra Ka-

relen inemot Joensuu. 2) *Savonselänne* sträcker sig genom vestra Savolaks mot s., tills den s. om Saima sammanlöper med Salpausselänne. 3) *Hämeenselänne* går genom Tavastland mot s., längs Päijänes vestra strand, och förenar sig s. om denna sjö med Salpausselänne. — Af de från Salpausselänne utgående åsar förtjena att nämnas: 1) *Lohjanselänne*, som sträcker sig genom vestra Nyland mot s.v. till Hangöudd. 2) *Äyräpäänselänne*, hvilken s. om Saima afsondrar sig mot s.o. och fortgår inåt Ingermanland. — Äfven den n. om Suomenselkä liggande delen af det finska höglandet genomskäres af några från Maanselkä utgående, jemnförelsevis höga åsar, såsom: 1) *Ounasselänne*, från norska gränsen mot s., längs Muonio och Torne-elf, till Bottniska viken. 2) *Kainunselänne*, från Sarvitaipale mot s.v. till Suomenselkä.

Genom dessa landtryggar uppstå fem hufvud-vattenområden. Höglandets vattendrag hafva det egna, att en mängd sjöar stråtvis förena sig till ett gemensamt utlopp, hvaremot låglandet aflemnar sina vattendrag genom skilda floder.

1. Norra vattenområdet omfattar vattendragen n. och ö. om Maanselkä, med utlopp i Ishafvet och Hvita hafvet. Dess största sjö, *Enare-träsk* (Inarijärvi, 405 fot öfver hafvet), utfaller genom *Patsjoki* utom landets gränser i Warangerfjord. Största floden är *Tana-elf* (Tenojoki), som utfaller i Tanafjorden i Norge. Sjöarne ö. om Maanselkä (*Kuusamo-stråten*) utfalla i Hvita hafvet.

2. Nordvestra vattenområdet begränsas af Maanselkä och Suomenselkä samt har sitt utlopp i Bottniska vikens norra del. Dess förnämsta floder äro: 1) Den från Sverge kommande *Torne-elf* (Tornionjoki) med dess venstra biflod *Muonio*. 2) *Kemi-elf* (Kemijoki), från Talkunaoivi, genomflyter *Kemi-träsk* (Kemijärvi) och upptager från höger *Ounasjoki*. 3) *Iijoki*. 4) *Ule-elf* (Oulunjoki), såsom handelsväg den

viktigaste för Österbotten, utrinne från *Ule-träsk* (Oulujärvi) genom *Niska-fors*, bildar flera forsar, af hvilka *Pyhäkoski* är störst, och utfaller vid staden Uleåborg. Ule-träsk (390 fot öfver hafvet) bildar föreningspunkten i ett vattenområde, som begränsas af Maanselkä, Suomenselkä och Kainunselänne. Det upptager från n. *Hyrynsalmi-stråten* genom *Kianto-elf* (Kiehimänjoki) och från ö. *Sotkamo-stråten* genom *Kajana-elf* och *Ämmä-fors*. 5) *Siikajoki*. 6) *Pyhäjoki* från *Pyhäjärvi*. 7) *Esse-å* (Ähtävänjoki), som genomrinner *Lappajärvi*. 8) *Nykarleby-elf* (Lapuanjoki). 9) *Kyro-elf* (Kyrönjoki), den största i södra Österbotten, kallas i öfra loppet *Kauhajoki*, i mellersta loppet *Ilmola-å* (Ilmajoki).

3. Sydvestra vattenområdet begränsas af Suomenselkä, Hämeenselänne, en liten del af Salpausselänne och Lohjanselänne samt har sitt utlopp i Bottniska vikens södra del och Östersjön. Största floden är *Kumo-elf* (Kokemäenjoki), som afleder vattendragen i det södra höglandets vestligaste del (mellan Suomenselkä, Hämeenselänne, Salpausselänne och Satakunnanselänne). Dessa vattendragens medelpunkt är den lilla sjön *Pyhäjärvi*, belägen i midten af denna del af höglandet, s. om staden Tammerfors. Till *Pyhäjärvi* samla sig tillflöden från n. och s. Det norra tillflödet uppkommer genom föreningen af tre stråtar: *Ätsäri*, *Pihlajavesi* och *Keuru*, hvilka infalla i *Ruovesi*, hvarifrån vattenmassan genom *Murola-fors* (Muroleenkoski), den ansenliga sjön *Näsijärvi* (314 fot öfver hafvet) och vattenfallet vid Tammerfors (*Tampereenkoski*) fortsätter sitt lopp till *Pyhäjärvi*. Det södra tillflödet har äfven tre stråtar: 1) *Längelmä-stråten*, som bildar sjöarne *Längelmävesi*, *Roine*, *Pälkäneenvesi* och *Mallasvesi*; 2) *Hauho-stråten*, som tager sin början från sjöarne *Lummene* och *Wesijako* i närheten af Päijäne; och 3) *Wånå- eller Wanaja-stråten*, som bildar sjön *Wanajavesi*. Dessa stråtar

förena sig vid Sääksmäki kyrka i sjön *Rautunselkä*, hvarifrån vattenmassan genom *Kuokkala-fors* och flera sjöar fortsätter sitt lopp till Pyhäjärvi. Ur denna sjö leder *Nokia-ström* till *Kulovesi*, som från n. upptager *Kyrösjärvi* genom *Kyro* vattenfall (Kyröskoski). Från Kulovesi utrinne slutligen *Kumo-elf*. Den flyter i en båge mot s.v. och n.v., genombryter Satakunnans länne medelst *Kettara-fors* och utfaller i Bottniska viken 3 f. mil nedan staden Björneborg. — S. om Kumo-elf utfaller i samma vik *Eurajoki* från *Pyhäjärvi*. — *Aura-å* (Aurajoki), som genomflyter Åbo stad, utfaller i Östersjön.

4. Mellersta och Södra vattenområdet begränsas af Lohjans länne, Hämeens länne, Suomenselkä, Savons länne och Äyräpääns länne samt har sitt utlopp i Finska viken. Största floden är *Kymmene-elf* (Kymijoki), som afleder vattendragen i södra höglandets mellersta del (mellan Hämeens länne i v. och Savons länne i ö.). Största sjön är *Päijäne* (12 f. mil lång, 2 till 3 mil bred, 262 fot öfver hafvet), som erhåller sina största tillflöden från n. ur 3 stråtar: *Wii-tasaari-stråten* med den stora sjön *Keitele*, *Saarijärvi-stråten* och *Rautalampi-stråten*. Dessa stråtar förena sig vid Laukkas kyrka i den lilla sjön *Saravesi*, hvarifrån *Kuhankoski*, *Leppävesi* och *Haapakoski* (i nejden af staden Jyväskylä) leda till Päijäne. Från ö. upptager Päijäne genom *Tainiovirta Sysmä-stråten* med den stora sjön *Puulavesi*, från v. *Lummene* och *Wesijako*, hvilken således hafva dubbelt aflopp, samt från s. *Wesijärvi*. Från Päijänes sydöstra del leder *Kalkis-ström* till sjön *Ruotsalainen*, hvarifrån *Kymmene-elf* utrinne. Under sitt lopp mot s.o. bildar denna elf vid staden Heinola *Jyränkö-ström* och upptager från n. *Mäntyharju-stråten*, genom hvilken Puulavesi har ett kortare aflopp. Derefter vänder sig elfven mot s., genombryter medelst *Keltis-ström* Salpausselänne, bildar vattenfallet vid *Anjala*, grenar sig i två

armar, hvilken omsluta Pyttis-ön (Pyhtää), samt utfaller omsider med fem mynningar, af hvilka den östligaste har vattenfallet *Högfors* (Korkiakoski). — *Wandå-å*, utfaller nära Helsingfors. — *Rajajoki* (Systerbäck, Sestra), gränsflod i sydost.

5. Sydöstra vattenområdet begränsas af Äyräpäänselänne, Savonselänne och Suomenselkä samt utom landets gränser af Maanselkä. Det har sitt utlopp i Ladoga samt till en ringa del i Onega. Största floden är *Wuoksen*, som afleder vattendragen i södra högländets östra del (ö. om Savonselänne), hvilkas medelpunkt är *Enonvesi*, n. om staden Nyslott. Denna sjö mottager från n. *Kallavesi-stråten*, från n.o. *Pielis-stråten*. I den förra förena sig *Idensalmi-stråten* och *Nilsii-stråten*, hvilken medelst *Jännevirta* genombryter Karjalanselänne, i den stora sjön *Kallavesi*, vid hvilken staden Kuopio ligger. Kallavesi afledes omkring *Soisalo*, Finlands största ö., till Enonvesi. Dess viktigare aflopp sker v. om denna ö genom *Konnuskoski*, *Unnukkavesi* och *Warkaus-ström*. Pielis-stråten bildar den 9 f. mil långa *Pielisjärvi*, hvarifrån *Pielisjoki*, som genombryter Karjalanselänne, förbi staden Joensuu flyter i *Pyhäselkä*. Denna upptager från n. *Höytiäinen* och sammanhänger genom *Orivesi* och *Orivirta* med Enonvesi. Ur Enonvesis södra del, *Haukivesi*, leder *Haapasalmi* förbi staden Nyslott till *Pihlajavesi*, som i ö. sammanflyter med *Puruvesi* samt i s.v. genom *Puumala-sund* utfaller i den med öar fullströdda *Saima* (6 mil lång, 3 mil bred, 256 fot öfver hafvet). Från Saimas södra del *Lappvesi* utströmmar *Wuoksen*, som medelst *Imatra*, Finlands märkvärdigaste vattenfall, genombryter Salpausselänne. Den flyter i sydostlig riktning och grenar sig i två armar, af hvilka den södra och anseeligare genom sjön *Suvanto* utfaller i Ladoga, den norra genom två mynningar vid staden Kexholm. — *Leskelä-å* eller *Jänisjoki* genomflyter *Jänisjärvi* och

utfaller i Ladogas nordligaste del. — Några sjöar i Finlands östligaste del (*Suojärvi-stråten*) utfalla i Onega.

Af Finlands kanaler är den förnämsta *Saima-kanal*, som från Saima leder till Finska viken, i hvilken den utfaller vid staden Wiborg. Mindre kanaler leda förbi Murola, Kuokkala, Warkaus, Konnus, Ämmä o. a. forsar.

Klimatet är strängt, men i allmänhet sundt. Den största kölden stiger till 40° och värmen till 30° . Vinterns längd antages i norden till 8 à 9 månader, i södern till 5 à 6. Den längsta dagen utgör i södern $18\frac{1}{2}$ timmar, ytterst i norden 2 månader. En olikhet i klimat visa äfven orter under samma breddgrad, om de äro belägna vid kusten eller i det inre höglandet. Årets medeltemperatur är i södern $+ 4\frac{1}{2}^{\circ}$, i norden $- 2\frac{1}{2}^{\circ}$. Den årliga nederbörden utgör omkring 20 tum.

Landets förnämsta näring är åkerbruk, hvartill sydvestra delen är tjenligast. Östra delen har svagare, sandblandad och stenbunden jordmån, norra delen består af sandmoar, högmossar och djupa kärr samt hemsökes ofta af nattfroster. Dock idkas åkerbruk norrut ända till Enare-träsk, der kornet mognar inom 9 à 10 veckor, hvartill det i södern behöfver 14 à 16 veckor. Kärrodling bedrifves främst i norra delen, svedjebruk i östern. Råg odlas allmänt (till 67°), äfvensom korn, det sednare mest i norra delen och längst norrut; hafra och bohvete mest i sydöstra delen; hvete odlas i södern. Af andra matvexter odlas potäter allmänt, isynnerhet i sydvestra delen, ärter i södra hälften, bönor, rofvor och kål mest i östra delen. Linet trifves bäst i mellersta Tavastland; hampan går längre åt norr; humle är bäst i Nyland; tobak odlas här och der. Frukträd finnas i ringa mängd: äplen och körsbär i södra delen, päron, krikon och plommon i Nyland. Stickelbär mogna i landets södra hälft; vinbär något längre åt

norr. Vilda bär finnas i ymnighet; längst åt norr gå hjortron; sedan följa lingon, blåbär, åkerbär, hallon och smultron m. fl. Af vilda trädslag vexa björk, gran och tall öfver hela landet. Granen förekommer ännu s. om Enare-träsk, tallen något längre åt norr, dvergbjörken nordligast. Allmänna äro äfven en, al, asp, rönn och pil m. m. Lind, lönn, alm och ask tillhöra södra delen, ek södra kusten; lärkträd finnas endast i sydöstra delen. Bäst bibehållna äro skogarne i landets inre delar. De lemna Finlands viktigaste utförsvaror: plankor och bräder (mest från de östra delarne) samt tjära (från det inre Österbotten).

Näst åkerbruket är boskapsskötseln en viktig näringsgren, ehuru den i allmänhet är föga omsorgsfull. Hornboskapsskötseln är viktigast. De bästa hästarne finnas i Savolaks och Karelen. Fårafveln lemnar mest gröfre ull. Svinskötseln drifves allmänt. Renen är Lapplands viktigaste djur. Af tama foglar äro höns allmänna. Biskötsel idkas endast i närheten af Åbo. Af vilda djur, på hvilka jagten är lönande, äro björnen, vargen, räfven, haren, ekorren och hermelinen allmänna, filfrasen, fjällrackan, loen m. fl. mindre allmänna, elgar sällsynta. Skjälur finnas i hafvet och i landets stora sjöar. Af vilda foglar finnas örnen, höken, tranan, tjädern, orren, hjerpen, ripan, rapphönan, svanen, eidergåsen, vildgäss, änder m. fl. Uti hafvet fångas isynnerhet strömming, i alla större floder lax (mest i norr), i sjöarne muikkor. Allmänt förekomma abbore, braxen, gädda, gös, lake, ål, sik m. fl. Finlands största insjöfisk är malen. I hafvet och i Ladoga fångas stundom stör. Kräfter finnas ännu inmot Österbottens sydligaste del.

Af metaller förekommer jern ymnigast och nästan öfverallt samt erhålles dels ur grufvor, dels ur sjöar och myror. Sjö- och myrmalmer påträffas hufvudsakligast i Karelen; Savolaks och norra Österbotten, jernbergmalmer i sydvästra delen af landet

(mest i vestra Nyland och Egentliga Finland). Koppar förekommer i Nyland och Karelen, tenn i Karelen. Kalk finnes i alla landskaper (mest i vestra Nyland och Egentliga Finland). Marmor och fajanslärer finnas isynnerhet i Karelen, krukmakarlärer, rödfärgjord, skiffer, slip- och qvarnstenar samt rapakivi på många ställen; det sistnämnda hufvudsakligast i södra Karelen. Allmännaste stenarten är granit.

Industrin motsvarar ej behovet. Landets största fabrik är bomullsfabriken i Tammerfors. Dessutom finnas fabriker för kläde, tobak, papper, glas, tvål, ljus (2), socker (2), fajans (1), krut (1) m. m., de flesta i södra delen. Landets jerngrufvor och flesta jernverk finnas i sydvästra delen. Sågqvarnar för tillverkning af plankor och bräder finnas i mängd, de flesta i landets östra del. Skeppsbyggeri bedrivs isynnerhet i Österbotten. Hemslöjden är betydlig i södra Österbotten samt i trakten af Åbo, Björneborg och Raumo. — Den inre handeln befordras genom goda landsvägar, kanaler och ångbåtsförbindelser, men är i allmänhet föga liflig. I den utländska handeln, som är anseelig, användas 750 egna skepp. Landets förnämsta utförsvaror äro skogsprodukter, dernäst smör. Betydligaste införsvarorna äro säd, kaffe, socker, väfnader, metaller (äfvén jern), bomull, tobak och salt. — Telegraflinier förena landets flesta städer med Europas stora telegrafnät. En jernväg leder från Helsingfors till Tavastehus. En jernväg från Helsingfors till S:t Petersburg är nu under arbete.

Invånarne äro till största delen *Finnar*, delade i två hufvudstammar: *Tavaster* (Hämäläiset) i sydvästra, *Karelare* (Karjalaiset) i nordöstra delen. *Lapparne* (omkring 800) äro beslägtade med Finnarne. *Svenskar* ($\frac{1}{4}$ miljon) bebo Åland samt kusterna och skären af Nyland och södra Österbotten. *Ryssar* (8,000) finnas mest i Wiborgs län och i öfrigt spridda

såsom handlande i städerna. *Tyskar* (omkring 1,000) finnas jemväl mest i Wiborgs län. *Zigenare* (kanske 1,000) genomströfva hela landet. — Religionen är luthersk; endast Ryssarne och en mindre del Finnar (tillsammans 48,000) erkänna den grekiska — För undervisningen finnas Alexanders-universitetet i Helsingfors, 1 normalskola, 8 gymnasier och elementarläroverk, 1 lyceum samt en mängd andra skolor.

Finland utgör en oskiljaktig del af det Ryska Kejsaredömet, hvars beherrskare tillika är Storfurste till Finland. Men Finland har en från den ryska skiljd förvaltning och sina egna lagar. Dessa tillförsäkra landets invånare att icke utan laga ransakning och dom lida intrång till lif, ära, kropp, egendom och personlig frihet. Särskilta privilegier åtnjutas af *adeln*, *presterskapet*, *borgare*- och *bondeståndet*, hvilka äga att sända ombud till *Landtdagarne*. Högsta förvaltningen besörjes i Kejsarens namn af en *General-Guvernör* och *Kejsarliga Senaten*; landets angelägenheter vid Rysslands thron ombesörjas af en *Minister-Statssekreterare*.

Finland indelas 1) för förvaltningen i 8, af *Guvernörer* styrda *län*: *Nylands*, *Åbo* och *Björneborgs*, *Tavastehus*, *Wiborgs*, *S:t Michels*, *Kuopio*, *Wasa*, *Uleåborgs* och *Kajana*; — 2) i historiskt hänseende i 9 *landskap*: *Egentliga Finland* (Varsinais Suomi), *Åland* (Ahvenanmaa), *Satakunda* (Satakunta), *Nyland* (Uusimaa), *Tavastland* (Häme), *Karelen* (Karjala), *Savolaks* (Savo), *Österbotten* (Pohjanmaa) och *Lappland* (Lappi); — 3) i anseende till lagskipningen i 3 *hofrätts-jurisdiktioner*: *Åbo*, *Wasa* och *Wiborg*; — 4) i *ecklesiastikt* hänseende i 3 *stift*: *Åbo*, *Borgå* och *Kuopio*.

Med benämningen *Gamla Finland* betecknar man landets sydöstra del, till Kymmene-elf i v. och staden Nyslott i n. *Nya Finland* kallas då den öfriga delen af landet.

Den inhemska militären utgöres af *Lifgardets-Skarpskyttebataljön* i Helsingfors.

Finlands hufvudmynt är den finska *marken*, delad i 100 *penni*; landets vapen ett krönt lejon i rött fält.

1. Nylands län,

det minsta, men tätast befolkade af länen, sträcker sig längs Finska viken till Kymmene-elfs västra mynningsarm i ö. samt består af vestra och största delen af Nyland jemte en del af sydöstra Tavastland. Kusten är sönderskuren (*Hangö* och *Porkkala* uddar) och åtföljes af vackra skär. Marken är föga jemn (Salpausselänne och Lohjanselänne), men i allmänhet bördig och väl odlad. Hvete odlas dock föga. Ädlare trädslag (lönn, lind, ask, äfven ek) vexa vildt och fruktträd (äplen, päron, plommon, krikon, körsbär) odlas med framgång. I vestra delen finnas tvenne koppargrufter samt flera jernverk och kalkbruk. I hafvet fångas isynnerhet hvassbuk, i Kymmene lax. Invånarne utgöras af Svenskar och Tavaster. Alla länets städer ligga vid kusten samt i landskapet Nyland.

Helsingfors (Helsinki), landets hufvudstad (anlagd år 1550), säte för Generalguvernören och Kejserliga Senaten (sedan år 1819) samt alla allmänna embetsverk, länestyrelsen, Alexanders-universitetet (sedan år 1828) och några lärda sällskaper, såsom Finska litteratursällskapet o. a. Här finnas en normalskola, ett lyceum och flera andra undervisningsanstalter, några fabriker. Staden är till en del utmärkt väl bygd, har två ypperliga hamnar och drifver ganska stor handel (med afseende å införseln den största i landet). 25 t. inv. Utanföre: *Ulrikasborg*, brunn- och

badinrättning; *Thölö*, sockerbruk. — En half mil från Helsingfors: **Sveaborg** (Wiapori), stark fästning på 7 holmar (*Wargskären*): *Wargö*, *Gustafssvärd* m. m. Station för en del af ryska krigsflottan. 1 t. inv. — **Borgå** (Pörvoo), gammal stad vid Borgå-å. Biskops-säte, gymnasium, god handel. 3,200 inv. — **Lovisa** (Loviisa), god handel. 2,500 inv. Vid inloppet från sjösidan ligger den numera öfvergifna fästningen *Svartholm*. — **Ekenäs** (Tammisaari), i Pojo socken, god handel. Ekenäs hvassbuk och Ekenäs handskar äro kända. 1,300 inv.

Fiskars, i Pojo, jernbruk och metallfabrik. — *Orijärvi*, i Kisko, koppargrufva. — *Raseborg*, i Karis, slottsruiner. — *Gustafsvärn*, en numera öfvergifven fästning vid Hangöudd. Sjöslag 1714. — *Werälä*, by i Elimä. Fredsslut 1790. — *Anjala*, sätesgård. Anjalaförbundet 1788.

---

2. Åbo och Björneborgs län med Åland,

landets sydvestra del, består af Egentliga Finland, vestra och större delen af Satakunda, en liten del af vestra Nyland samt Åland. I Egentliga Finland äro kusterna och norra delen bergiga (Salpausselänne). Satakunda-andelen, som till största delen är jemn, upptages i n. af kärr och höglända moar (*Tavastmon*). Länets södra kust och skärgården derinvid höra till de bördigaste och bäst odlade delarne af landet. I Satakunda äro vestra och södra delarne bördiga. Hvetet mognar på södra kusten, der äfven eken och andra ädla trädslag trifvas. Biskötsel idkas något (i Åbo trakten). På Räsö (vid Kumo-elfs mynning) finnes svart marmor, i närheten af Åbo finkornig granit. Länets södra del har många jern- och glasbruk; kalk brännes mycket i Pargas och Kimito socknar. Hemslöjden är betydlig i trakten af Åbo (bomulls-

och linneväfnad), Björneborg (bomullsväfnad) och Raumo (trädkäril). Invånarne i länet äro med undantag af Älänningarne Finnar (Tavaster). — Åland utgöres af en stor ö (*fasta Åland*), omkring 80 bebodda holmar samt otaliga klippor och skär. Det begränsas i v. af *Ålandshaf*, i ö. af *Skiftet*, som skiljer Äländska skären från de finska. Fasta Åland är af hafvet mycket sönderskuret (hafsviken *Lumparen* i ö.), har ojemn mark och är till en del fruktbart. Fiske och jagt äro af mycken vikt. Invånarne, som äro Svenskar, idka handel och fraktfart.

I Egentliga Finland: **Åbo** (Turku), vid Aura-å, landets äldsta stad, f. d. hufvud- och universitetsstad. Säte för en hofrätt, Finlands erkebiskop och länets guvernör. Här finnas ett bibelsällskap, ett hushållningssällskap, ett gymnasium och flera skolor. Betydlig handels- och fabriksstad (mekanisk verkstad, tobaksfabrik, sockerbruk m. m.); vackert uppbygd efter den stora branden 1827. 17 t. inv. Fredsslut 1743. Stadens märkvärdigaste byggnad är domkyrkan. Vid åns mynning ligger Åbo slott, det äldsta i landet (anlagdt 1157). I närheten: *Kuppis*, kallvattenkuranstalt; *Runsala* (Ruissalo), en vacker ö med villor och trädgårdar; *Lemo-udde*, strid 1808. — **Nådendal** (Naantali), vid hafvet, bekant för dess yllestickning och skoarbeten. Gyttjebad. 500 inv. — **Nystad** (Uusikaupunki), vid hafvet, anseelig handel med läkter och trädkäril. 3 t. inv. Fredsslut 1721.

Salobro, köping i Uskela. — *Dahls-bruk* med mekanisk verkstad, på den stora Kimito-ön. — *Littois*, i Lundo, stor klädesfabrik. — *Kuustö* (Kuusluoto), i Piikkis, med ruiner af ett slott, som tillhört Finlands katholska biskopar.

I Satakunda: **Björneborg** (Pori), vid den fiskrika Kumo-elf, i Ulsby socken, med hamnen *Räfsö*. Stor handel, skeppsbyggeri, mekanisk verkstad o. a. fabriker. 7 t. inv. — **Raumo** (Rauma), vid hafvet. Samma handel som Nystad, spetsknypling. 2,700 inv.

Ikalis, köping vid Kyrösjärvi.

På Åland: **Marichamn**, nyanlagd stad i Jomala socken. Omkring 200 inv.

Skarpans, ett förstördt fästningsverk vid Bomarsund, — och *Kastelholm*, slottsruiner, i Sunds socken.

3. Tavastehus län

består af sydvestra Tavastland (ända till Päijäne i ö.), östra Satakunda och en liten del af nordvestra Nyland. Länets norra och östra delar uppfyllas af höga och branta berg (Hämeenselänne) med toppar af omkring 700 fots höjd; södra delen är jemnare och väl odlad. Sjöar finnas i mängd (Längelmä-, Hauho- och Wånå-stråtar, utom Päijäne och Näsijärvi). Nordvestra delen är rik på naturskönheter (*Kangasala-åsen*). Lin framalstras i ymnighet. Skogarne äro vidsträckta; lönn och ask vexa vildt i södra delen. I detta län äro många fabriker anlagda. Invånarne äro Finnar (Tavaster).

I Tavastland: **Tavastehus** (Hämeenlinna), guvernorrens säte. Gymnasium. 3 t. inv. Invid staden ligger slottet *Kronoborg* eller *Tavasteborg* (anlagdt 1249).

Mustiala, landtbruksinstitut, — och *Jokkis*, klädesfabrik, i Tam-mela socken. — *Notsjö*, i Urdiala, glasbruk. — *Tervakoski*, i Janakkala, pappersbruk. — *Erois*, i Lampis, forstinstitut. — *Anianpelto*, vid Päijänes södra ända, ångbåtshamn.

I Satakunda: **Tammerfors** (Tampere), i en härlig nejd mellan Näsijärvi och Pyhäjärvi sjöar, i Mes-suby socken, landets största fabriksstad (bomullsfa-brik, pappersbruk, klädesfabrik m. fl.). 5,500 inv.

4. Wiborgs län

stöter i s. till Finska viken, i ö. till Ladoga och ut-gör största delen af Gamla Finland. Består af södra

Karlen, sydligaste Savolaks och smärre delar af Nyland och Tavastland. Marken är ojemn (Salpausselänne och Äyräpäänselänne), med sandblandad och stenbunden, ofruktbar jordmån, till en stor del afsvedjad och af ett ödsligt utseende. Kymmenes, Wuoksens och Ladogas stränder äro dock temligen fruktbara och rika på naturskönheter. Sämst är jordmännen på Salpausselänne. En mängd holmar upptaga Saima och Wuoksen samt beledsaga Ladogas stränder till Kexholm i s. och Finska vikens kust ända till Björkö (Koivisto) i ö. Från Björkö österut är kusten sandig och långgrund. Jordbruket och landtmannaindustrin äro i allmänhet ännu på en låg ståndpunkt. Bohvete odlas temligen mycket. Länets bästa skogar finnas n.o. om Ladoga, der äfven stark såg rörelse drifves. Ädlare trädslag (ek o. a.) och fruktträd förekomma endast i de sydligaste trakterna; en skog af lärkträd (planterade) finnes i Nykyrka socken. Af sällsynta djur finnas vilda eller förvildade renar (n.o. om Ladoga); elgar visa sig sällan. Länet hemtar mjöl och slöjdartiklar från Ryssland och ditför lax (från Kymmene och Wuoksen), videbark, glas, marmor, granit m. m. Landsvägarne äro goda, emedan rapakivi finnes i ymnighet (s. om Wuoksen och Salpausselänne). Flera fabriker (läder, tvål) äro anlagda i södra delen; äfven glas- och jernbruk. Invånarne, till största delen Karelare, äro lutheraner. Ytterst i ö. (i Salmis, Suistamo och Suojärvi socknar samt Kidelä kapell af Impilaks socken) bekänner befolkningen grekiska läran. Ytterst i v. (i Pyttis socken) är befolkningen till en del af svensk härkomst. Dessutom finnas Ryssar och Tyskar, mest i städerna. I Mohla socken äro några byar bebodda af Ryssar.

I Karelen: **Wiborg** (Wiipuri), vid Saima kanals mynning i Wiborgska viken, befast. Har af alla landets städer den största utförsel af varor (förnämligast af plankor och bräder), hvilka hitföras ända

från Kuopio län. Varorna afhemtas dock mest af utländningar. Säte för en hofrätt och länestyrelsen. Har 6 kyrkor, ett elementarläroverk m. fl. andra skolor, några fabriker (ljusfabrik). Ruiner af ett slott, anlagdt 1293. 8 t. inv. Wiborgska kringlor äro kända. Stadens yttre hamn heter *Trängsund* (Uuras). Wiborgska smällen 1495, Wiborgska gatloppet (sjöslag) 1790. Utanför: *Monrepos* (Wanha Wiipuri), en naturskön park. — **Kexholm** (Käkisalmi), vid Wuoksens norra mynningsarmar, f. d. fästning, 1 t. inv.; — och **Sordavala** (Sortavala), vid Ladogas norra strand, 700 inv.; båda idka handel på S:t Petersburg.

Walamo och *Konevits* (Kononsaari), öar i Ladoga med grekiska kloster; den förra väl odlad och naturskön. — *Pitkäranta*, by i Impilaks, tenn- och koppargrufva. — *Ruskeala*, i Ruskeala, marmorbrott. — *Suotniemi*, i Räisälä, porslins- och fajansfabrik. — *Pytärilaks*, by i Wederlaks, granitbrott.

I Nyland: **Fredrikshamn** (Hamina), vid Finska viken, i Weckelaks socken, f. d. fästning, kadetskola, god handel. 3 t. inv. Fredsslut 1809.

Vid Kymmenes östra mynningsarm: *Kymmene*, f. d. fäste; — och *Svensksund* (Ruotsinsalmi, Kòtka), f. d. befäst hamn, sjöslag 1789 och 1790. — *Hogland* (Suursaari), ö i Finska viken; ofruktbar och bergig (porfyr). Skeppslotsning, fiske och skjulfångst äro näringar. Sjöslag 1788.

I Savolaks: **Willmanstrand** (Lappeenranta), vid Saimas södra strand, med ett f. d. fäste. 1,300 inv.

Lauritsala, vid Saima kanals norra ända, lastageplats.

5. S:t Michels län

består af mellersta Savolaks och östra Tavastland, mellan Päijäne i v. och Orivesi i ö. Det är uppfyllt af otaliga sjöar, hvilka intaga mer än hälften af ytan (i ö. Saimas vattendrag från Orivesi till Saima, i v. Sysmä-stråten). Marken upptages till större delen af backar och åsar (Savonselänne). I v. stiga höjderna till 6 à 800 fot. Jordmånen är stenbunden och sandblandad. Genom svedjande och kärrodlingar skördas dock spanmål vanligen öfver behovet; i Savolaksska andelen odlas mycket bohvete. Stark sågrörelse drifves; äfven finnas några jernverk. I sjöarne fångas allmännast muikkor och gös; i Saima finnas äfven lax och skjälar. Länet afsätter hästar, hampa, smör och kött. Invånarne äro till större delen af karelska stammen.

I Savolaks: **S:t Michel** (Mikkeli), vid en vik af Saima, länestyrelsens säte. 800 inv. I närheten: *Porosalmi*-pass, strid 1789. — **Nyslott** (Savonlinna), på en ö mellan Haukivesi och Pihlajavesi, i Sääminge socken och Gamla Finland; med ett slott (*Olofsborg*). 1 t. inv.

Pungaharju, kronopark på en långsmal ö mellan Puruvesi och Pihlajavesi, i en naturskön nejd. — *Parkumäki*, strid 1789, — och *Haapaniemi*, f. d. säte för en krigsskola, i Rantasalmi socken. — *Brahelinna*, i Kristina, lemningar efter ett slott.

I Tavastland: **Heinela**, vid Jyränkö ström. 1 t. inv.

---

6. Kuopio län

består af norra Karelen, norra Savolaks och nord-östra Tavastland. Landet sänker sig från 6 à 800 fot i n. till 3 à 400 fot i s., och upptages dels af åsar (Suomenselkä, Savonselänne, Karjalanselänne

och Salpausselänne), enskilda höjder och djupa dalar, dels af vidsträckta sjöar (Pielis-, Kallavesi- och Rautalampi-stråtar), sankar kärr, mossar och myror. Karelska andelen har långsluttande höjder, af hvilka många äro ända upp till spetsen betäckta med vextjord och derföre dels odlade, dels bevexta med vacker löfskog. Länets öfriga delar hafva branta och mest kala berg samt trånga dalar. Jordmånen är sandblandad och besväras af småsten, men är i allmänhet icke ofruktbar. Spanmålen, som mest vinnes genom kärrodlingar och svedjebruk, förslår i vanliga år för behovet. Ängarne och betesmarkerna äro bättre än i S:t Michels län. Skogarne äro anseuiga i länets norra och östra delar (mest tall, i s. mest björk); sågrörelsen är liflig. Vattendragen hafva ymnig tillgång på malm, hvilken äfven bearbetas inom länet; koppar förekommer i Karelen. Länet afsätter förnämligast plankor och bräder; vidare smör, hästar, pelsverk och skogsfogel. Invånarne äro Finnar af karelska stammen och till största delen lutheraner. I Libelits och Ilomants socknar bekänner en del af befolkningen grekiska läran.

I Savolaks: **Kuopio**, i ett vackert läge vid Kallavesi, säte för läne- och stiftsstyrelsen. Gymnasium. 5 t. inv.

Toivala, nära Kuopio, känt från 1808 års krig, — *Idensalmi*, köping; — och *Wirta-bro*, strid 1808, båda i Idensalmi socken. — *Warkaus*, i Leppävirta, jernbruk och mekanisk verkstad.

I Karelen: **Joensuu**, handelsstad vid Pielis-åns utlopp. 900 inv.

Wärtsilä. stort jernbruk i Tohmajärvi socken.

7. Wasa län

består af södra Österbotten, nordöstra Satakunda och nordvestra Tavastland. *Österbotten* är en låg slätt, den största i landet, på hvilken endast lägre kullar och få betydligare höjder finnas. Den intager en bredd af 4 till 5 mil, sluttar nästan omärkligt mot hafvet och genomskäres af en mängd elfvar och åar. Hafsstranden är långgrund och beledsagas af skär, hvilka i Qvarken sträcka sig längst utåt. Österbottens inre delar ojemnas af Suomenselkä. Slättens södra del har bördig lerjord, är väl odlad och sädesrik, isynnerhet längs Kyro-elfs stränder och invid kusten, der ett storkornigt sädesslag skördas (Wasa råg). Storkyro sockens åkerfält prisas såsom de vidsträcktaste i landet. Slättens norra del har svagare jordmån, dock förslår äfven här skörden för behövet. Kärr- och ängsodling bedrifves jemväl med ifver och insigt. På skog är mångenstädes brist. Vid kusten idkas ett indräktigt strömmingsfiske och skjälsskytte. Invånarne äro skickliga i allehanda slöjder och i egenskap af landets bästa skeppsbyggare och timmermän allmänt anlitade. Längs kusten är befolkningen af svensk härkomst. Länets finska befolkning utgöres af Tavaster. — *Tavastländska* och *Satakunda*-andelarne äro upptagna af höga åsar (Suomenselkä och Hämeenselänne) och en mängd sjöar (Keitele- och Saarijärvi-stråtar samt Näsijärvis norra tillflöden) samt äro mindre tjenliga för åkerbruk. Skogarne äro vidsträckta och lemna skeppsvirke åt kuststäderna. De hysa äfven elgar.

I Österbotten, alla vid kusten: **Nikolaistad** (f. d. Wasa), i Mustasaari socken, säte för en hofrätt och länestyrelsen. Gymnasium och flera andra skolor, betydlig handel, några fabriker. 4 t. inv. Stadens

skeppshamn heter *Brändö* i närheten: *Korsholm*, f. d. slott. — **Ny-Karleby** (Uusi Karlepyy, Joensuu), vid elfven af samma namn, mindre liflig handel. 1 t. inv. — **Jakobstad** (Pietarsaari), i Pedersö socken, god handel. 2 t. inv. — **Gamla-Karleby** (Kokkola), betydlig handel, skeppsbyggeri. 2 t. inv. — **Kaskö** (Kaskinen), på en ö i Nerpes socken, med en förträfflig hamn. Strömmingsfiske, mindre liflig handel. 700 inv. — **Kristinestad** (Ristiina), i Lappfjerds socken, stor handel. 2,500 inv.

Östermyra, i Ilmola, krutbruk. — *Napo*, by i Storkyro, fältslag 1714. — Kända från 1808 års krig äro: *Lappo-Storby*, i Lappo; — *Alavo*, *Ruona-bro* och *Salmi*, i Kuortane; — *Juutas*, nära Ny-Karleby; — och *Oravais*, i Wörå.

I Tavastland: **Jyväskylä**, i Laukkas socken, vid norra ändan af Päijäne. Elementarläroverk, folkskoleseminarium. 1 t. inv.

Karstula och *Lintulaks*, i Saarijärvi, strider 1808.

8. Uleåborgs och Kajana län,

det största af länen (3 t. qv. mil), består af norra Österbotten samt finska andelarne af Lappland och Westerbotten (landet mellan Torne-elf och Ounaselänne). *Österbotten* är en mot Bottniska viken slutande landsträcka, genomskuren af många elfvar. De inre delarne äro uppfyllda af höga åsar (Maanselkä, Suomenselkä, Kainunselänne) med toppar af 800 till 1,600 fots höjd, af sandhedar och en stor mängd sjöar (Ule-träsk med dess tillflöden samt sjöarne ö. om Maanselkä). Ofantliga moras intaga en god del af landskapets yta. Kustlandet är en låg slätt, afbruten af åsar, hvilka sträcka sig mot hafvet. Jordmånen är mest svag och åkerbruket högst osäkert i anseende till ofta inträffande nattfroster, hvilka

isynnerhet hemsöka de inre delarne. Kustlandet är väl odladt på en bredd af 5 till 10 mil. I de inre delarne idkas stark kärrodling och svedjebruk. I allmänhet sås mer korn än råg, som oftare skadas af nattfrost. Ängarne och betesmarkerna hafva riklig vext, boskapsskötseln är derföre af största vigt för landskapet. Limingo ängarne s. om Uleåborg prisas likasom Storkyros åkerfält. De inre delarne (Kajana län, Kainunmaa) anses hafva de bäst bibehållna skogar i landet; der brännes mycket tjära, som längs de forsande elfvarne föres till kusten. Kustlandet är skoglöst. De nordliga elfvarne äro rika på taimen och lax. I några vattendrag fiskas perlor af mindre värde. Jagten är ganska lönande. Invånarne äro af Karelska stammen. *Westerbotten* ojemnas af Ounasselänne och liknar Österbottens inre delar.

Lappland upptages af en mängd berg och åsar, hedar, kärr och mossar. Spanmål och jordfrukter odlas der föga. Dock sås potäter, rofvor och korn ända till Enareträsk, råg till Sodankylä och Muonioniska. Inom Utsjoki är allt jordbruk okänt. Bär finnas i ymnighet, ansenliga skogar ända till Suolaselkä. Den egentliga befolkningen utgöres af Lappar. De hafva sin näring dels af renar, åt hvilka renlafven lemnar föda, dels af fiske och rofsådd. Största delen af befolkningen utgöres af Finnar, hvilka idka jordbruk, fiske och boskapsskötsel. En del Lappar har antagit Finnarnes lefnadssätt. En svår plåga äro Lapplands otaliga mygg. — Lappland indelas i sju *lappmarker*: 1) söder om Maanselkä eller Lapintunturit: *Torne* eller *Enontekis*, *Muonioniska*, *Kitilä*, *Sodankylä* och *Kuolajärvi*; 2) norr om Suolaselkä: *Enare* och *Utsjoki*. De fem sistnämnda innefattas under den gemensamma benämningen *Kemi lappmark*.

I Österbotten: **Uleåborg** (Oulu), stor handelsstad vid Ule-elfs utlopp (Merikoski), säte för länestyrelsen.

Elementarläroverk, några fabriker. 7 t. inv. — **Brahestad** (Raahc), vid hafvet, i Salo socken. God handel. 2,500 inv. — **Kajana** (Kajani), vid Kajana-å (Koivukoski), i Paltamo socken, med obetydlig rörelse. 700 inv.

Kajaneborg, slottsruiner på en holme i Koivukoski. — *Siikajoki*, *Revolaks* och *Pulkkila*, längs Siikajoki, strider 1808. — *Olkijoki*, i Salo, konvention 1808. — *Karlö* (Hailuoto), en stor ö i hafvet.

I Westerbotten: **Torneå** (Tornio), nära Torne-elfs mynning, handel med lax och lappvaror. 700 inv.

Aavasaksa, ett berg vid Torne-elf nära polcirkeln, besökes mid-sommartiden af dem, som vilja se midnattsolen.

